

Alexandru Philippide – Gustav Weigand: ipostaze

Stelian DUMISTRĂCEL

Key-words: *polemic, critical analyses, history of Romanian language, dialectology, bad language*

0.1. Împlinirea a o sută cincizeci de ani de la nașterea lui Alexandru Philippide (născut la 1/13 mai 1859, Bârlad, mort la 12 august 1933, Iași), fondatorul școlii lingvistice ieșene, coincide cu împlinirea a o sută de ani de la publicarea, de către Gustav Weigand, a primului atlas lingvistic pentru teritoriul dacoromânesc, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*¹.

Evocarea, în cadru festiv, a Magistrului ieșean, figură reprezentativă a lingvisticii românești, moment care constituie și un prilej de studiu aprofundat al operei acestuia, ne îndreaptă, ca obligație profesională, spre prezentarea unei confruntări semnificative pentru lingvistica și filologia română la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui următor: spiritul critic prin excelență al unui fondator, conștiință a responsabilității științifice acaparante, în cazul lui Philippide, față de îndrăznețe preocupări de pionierat în cunoașterea *din afară* a limbii române, cu cele mai bune intenții, dar adesea grăbit, în ceea ce-l privește pe Weigand. Nuanțate, însă, și de temperamentul celor doi!

0.2. Dacă momentul Weigand și activitatea lui și a școlii de la Leipzig au fost pe larg discutate cu ocazia sărbătoririi, în 1992, a o sută de ani de la înființarea Institutului condus de acesta (Institut für Rumänische Sprache /Rumänisches Seminar/ zu Leipzig)², iar o apreciere de ansamblu privind locul lui Gustav Weigand în dialectologia românească, deosebit de utilă pentru discuția de față, îi datorăm profesorului Vasile Arvinte (Arvinte 1992–1993), momentul aniversar Philippide a fost pregătit, putem aprecia, pentru ultima etapă, și prin recent apăruta monografie a cercetătoarei Carmen-Gabriela Pamfil (Pamfil 2008).

0.3. Venind după lucrarea cu același profil a lui Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide* (1969), precedată de alte evaluări de sinteză, cum este discursul de recepție la Academia Română al lui Ioan Petrovici, *Alexandru Philippide în evoluția culturii românești* (1935), respectiv după contribuțiile publicate în vol. *Alexandru Philippide. 50 de ani de la moarte. Studii* (1983), ca și după informațiile cuprinse în

¹ Herausgegeben auf Kosten der Rumänischen Akademie in Bukarest, von Prof. Dr. Gustav Weigand; Leipzig, J.A. Barth, 1909.

² Pentru ansamblul problemei, cf. volumul *100 Jahre Rumänistik an der Universität Leipzig*, Verlag Südosteuropa-Gesellschaft, 1996, editor Sabine Krause, cuprinzând lucrările Colocviului științific omonim, care a avut loc la Leipzig, în 1992.

vol. editat de I. Opreșan, *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii* (1986), lucrarea colegei Carmen-Gabriela Pamfil are importante avantaje de cunoaștere și de interpretare, printre altele și dintr-o masivă monografie, în manuscris, a lui G. Ivănescu, *Viața și opera lui Alexandru Philippide*. În plus, autoarea se bucură și de experiența anterioară, de editor, împreună cu G. Ivănescu, al unui volum de *Opere* ale lui Philippide (Editura Academiei, 1984, cuprinzând titlurile *Principii de istoria limbii*, *Introducere în știința limbii*, *Fiziologia sunetelor* și *Baza de articulație și baza psihologică*) și al [studiului] *Știința noastră. Cum știm. Cum ar trebui să știm. Starea psihologică* (tipărit în 2006), importante prilejuri de meditație și de adâncită înțelegere și devotată recuperare, pentru prezent, a impresionantei exegeze a Magistrului.

Este semnificativ faptul că, atât în schița biografică din monografia recentă, cât și în secțiunile dedicate preocupărilor lui Philippide pentru gramatica și istoria limbii române, Carmen-Gabriela Pamfil nu face decât pasagere referiri la „animozitatea” ce s-a iscat între savantul ieșean și lingvistul german, dar a făcut frecvente trimeri la criticile, sarcastice, dar riguroase, ale lui Philippide vizându-i pe „specialiștii” improvizați.

1. Printre aceștia, un loc predilect în viziunea lui Alexandru Philippide îl ocupa Weigand, după o serie de eseuri critice la adresa categoriei pe care savantul o stigmatizase sub un nume generic: vezi, printre acestea, titlurile *Specialistul român. Contribuție la istoria culturii românești din secolul XIX* (1906–1907) și *Cum se apără specialistul român* (1908). Așadar, în cazul la care ne referim, se produce o extensie: studiul consacrat lui Weigand și activității sale ca director al Institutului la care ne-am referit și al publicației acestei instituții („Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache /Rumänisches Seminar/ zu Leipzig”) este intitulat *Un specialist român la Lipsca* (tipărit în anii 1909–1910 în mai multe numere din revista „Viața românească” și într-un volum de 171 de pagini, în 1910, la care trimitem în continuare, cu sigla Philippide 1910). Punctul de plecare al lui Philippide a fost apărarea, profesionistă, a elevului său G. Pascu, ținta unor repetate critici, nefondate, ale lui Weigand; pe parcurs însă, pe lângă analiza, severă, a competenței de românist a lui Weigand, în discuție sunt luați și alți lingviști ai epocii, dat fiind că o însemnată parte a studiului îl reprezintă recenzarea celor 15 volume din „Jahresbericht” apărute până în acel an. Un aspect puternic marcat, și cu pasiune dezvoltat, îl constituie portretul deficiențelor umane – după Philippide – ale profesorului german, considerat lipsit de obiectivitate și chiar intrigant, deoarece trimite scrisori unor reviste pentru a împiedica publicarea articolelor adversarilor săi („calomniază oamenii prin scrisorele”; Philippide 1910: 3). Interesul nostru, pur documentar, se referă la unele preocupări și atitudini care au conturat polemica în discuție.

1.1. În lucrarea polemică citată, Philippide face, mai întâi, o trecere în revistă a erorilor de interpretare ale lui Weigand în ceea ce privește limba română: fonetica diacronică și sincronică, vocabularul (etimologie, semantică), interpretarea textelor folclorice, dar mai ales gramatica, o analiză amănunțită fiind consacrată *Gramaticii practice a limbii române*³ a acestuia, apărută la Leipzig, în 1903. Manualul este considerat o gramatică românească „poreclită” (Philippide 1910: 38) și, dincolo de

³ *Praktische Grammatik der rumänischen Sprache*, Leipzig, 1903.

temeinicele critici de fond privind, iarăși, evoluția sunetelor și a formelor gramaticale de la latină la română, sintaxa, evoluția semantică a cuvintelor limbii române, reținem, în continuare, câteva fragmente ce caracterizează tonul unor respingeri.

Iată, de exemplu, discuția în legătură cu *Rumânia, rumân, rumâncă, rumânească, rumânie*⁴: „După ce ne stâlcește limba în poreclita D-sale gramatică românească, Dl. Weigand vrea să ne schimbe și numele de popor și să ne boteze *rumâni* în loc de *români*. Nu din punct de vedere al vreunui etimologism ori al vreunui naționalism exagerat, ci din punct de vedere al adevărului protestez contra acestui gust al unui străin de a ne numi altfel decât cum ne numim noi pe noi înșine. *Rumân, rumânesc, rumâncă, rumânie* sânt pronunțări dialectale, pe care limba comună românească nu le cunoaște și pe care nici multe subdialecte dacoromâne nu le cunosc. Cum că *o* neaccentuat din elementele latine, și chiar din câteva străine, are propensia de a se preface în *u*, aceasta este adevărat, dar tot așa de adevărat este că *o* neaccentuat rămâne câteodată neprefăcut în *u* în elementele latine”; printre exemplele citate, *coraslă, mormânt, ospăț, popor*. „De felul acestora de pe urmă cuvinte este și *român, româncă, românesc (România e un neologism)*”. După ce propune explicarea păstrării sunetului *o* în *român* și *mormânt* prin disimilație, Philippide conchide: „De orice pronunțare dialectală nu ne îngrozim, putem suferi pe *picere* tot așa ca și pe *chicioare*, pe *pă* tot așa ca și pe *pi*, dar pe *rumân* nu-l putem suferi, tot așa după cum ne-ar veni parcă amețea dacă am auzi pe cineva pronunțând *murmânt*” (Philippide 1910: 39; cf. și 43). Sau, tot în legătură cu adoptarea, de către Weigand, a unei pronunții dialectale (frecventă în graiurile dacoromânești sudice și din Transilvania) în transcrierea unor texte din Creangă. După ce semnalează existența, în unele graiuri din Transilvania, a fonetismelor *dujmani, vejminte, crijmă* (= crâșmă), Philippide este indignat de încercarea lui Weigand de a transpune pronunția respectivă în propoziții din *Capra cu trei iezi*: „un *dujman* de lup” și „că bine o mai *plezniși*”: „limba unui scriitor este, ca și conținutul scrierii sale, proprietatea lui...”; așadar, mai ales în ceea ce-l privește pe Creangă, este o aberație „să schimbi pe literarul *plezniși* în dialectalul *plezniși*! Dacă scrierea oricărui alt scriitor român trebuie lăsată neschimbată [...], aceasta cu atât mai mult trebuie să aibă loc la Creangă”. Combătând și ceea ce consideră a fi „despotismul de la București” cu privire la „muntenizarea” limbii literare, Philippide încheie sarcastic: „Dar să mai vie și un german de la Lipsca, care baraguinează românește, să schimbe samavolnicește limba lui Creangă al nostru, aceasta este culmea arbitrarului” (Philippide 1910: 47).

1.2. O analiză extinsă este pusă, în general, sub semnul lipsei de autoritate științifică a „specialistului român de la Lipsca” în ceea ce privește erorile de interpretare și nivelul scăzut al unor disertații (din cele 29 trecute în revistă) care au fost publicate în „Jahresbericht des Instituts für Rumänische Sprache /Rumänisches Seminar/ zu Leipzig”. Trebuie să subliniem, de la început, obiectivitatea lui Philippide. Uneori găsim o simplă consemnare sau o prezentare a conținutului, ca de exemplu, pentru Arno Dunker, *Der Grammatiker Boiagi*: „O analiză a gramaticii lui Boiagi”; sau, pentru Kurt Schladebach, *Die aromunische Ballade von der Artabücke*: „O comparație între variantele baladei despre Meșterul Manole la

⁴ Precizăm faptul că, în reproducerea textelor din Philippide, în unele cazuri, am actualizat grafia.

macedoromâni, dacoromâni, greci, serbi, albanezi, bulgari, unguri” (Philippide 1910: 69⁵). Dar, frecvent, întâlnim și meritate aprecieri; de exemplu, în legătură cu disertația lui Arthur Byhan, *Die Entwicklung von e vor Nasalen in den lateinischen Elementen des Rumänischen*: „O bună lucrare, ca tot ce a publicat Dl. B. în Anuare” (69; nu lipsesc, firește, observațiile de amănunt); sau, în legătură cu lucrarea *Die Gebrauch der Präpositionen im Rumänischen*, a lui Richard Kurth: „Un studiu amănunțit și important asupra înțelesului prepozițiilor românești” (82), ca și despre Martin Hiecke, *Die Neubildung der rumänischen Tiernamen*: „O interesantă cercetare a originii numelor de animale în românește” (87), respectiv despre Ion Scurtu, *Mihail Eminescus Leben und Prosaschriften*: „O foarte bună biografie a lui Eminescu bazată pe cercetarea obiectivă și inteligentă a tuturor izvoarelor. La urmă, un rezumat critic al scrierilor în proză ale lui Eminescu. Totul scris într-o limbă frumoasă, clară, singura limbă frumoasă și clară care se găsește în Anuarele D-lui Weigand” (95). Este apreciată și lucrarea lui Alexander Bogdan, *Die Metrik Eminescus*: „Este o conștiincioasă și amănunțită cercetare a perioadelor lui Eminescu, în care Dl. B. și-a dat multă osteneală și a spus lucruri adevărate: perioada lui Eminescu (ca, în general, perioada populară română) este hotărâtă de aceleași principii ca și perioada din celelalte limbi romanice: numărul silabelor până la ultimul accent emfatic (incluziv) și poziția accentului emfatic al *tactului* față cu silabele neaccentuate ale acestuia” (95).

Predomină însă caracterizările critice, uneori sub forma unei simple interogații: de exemplu, în legătură cu disertația *Die russischen Elemente romanischen und germanischen Ursprungs im Rumänischen* a lui C. von Sanzewitsch: „O singură observație: Cum și-a putut închipui Dl. S. că *piersic* ar fi de origine rusească?” (69). Dar, o disertație poate fi pusă la index printr-o frază de introducere care semnaleză... dezastrul. Iată ce citim despre D.M. Michow, *Die Anwendung des bestimmten Artikels im Rumänischen, verglichen mit der im Albanesischen und Bulgarischen*: „O greșeală fundamentală este aceea că Dl. M. s-a hotărât să cerceteze întrebuintarea articolului în afară de propoziție (capitolele I și II) și în propoziție (cap. III), pare că ar putea scoate cineva un cuvânt din gură fără ca acel cuvânt să facă parte dintr-o propoziție, fără ca să fie adică ori subiect, ori atribut, [...] ori complement”; iată și cauza nenumăratelor greșeli de analiză și de interpretare ale autorului: „Numai cine posedă limba română ca limbă maternă poate să întreprindă cu succes asemenea cercetare ca aceea întreprinsă de Dl. M. Pentru aceea și lucrarea D-sale e plină de erori și ar fi putut să nu fie scrisă fără nicio pagubă pentru știință” (88–89).

1.3. Alte lucrări sau disertații constituie obiectul unor aprofundate analize critice, uneori nimicitoare. Printre acestea se remarcă, în special, două din cele trei studii tipărite de Sextil Pușcariu. Dacă articolul *Der Dialekt des oberen Oltthales* este doar caracterizat sumar, ironic: „O cercetare după sistemul D-lui Weigand a dialectului din Țara Oltului, «larga și fertila câmpie, care la nord și la vest e mărginită de fluviul Olt, iar la sud și est de Carpați»” (Philippide 1910: 112; după caracterizarea lui G. Ivănescu, Philippide „ura vorba goală rostită cu emfază” – Pamfil 2008: 20), celelalte două fac obiectul unor minuțioase analize. Pentru *Die*

⁵ În continuare, în paragrafele ce urmează, trimitem uneori doar la paginile din această lucrare.

rumänischen Diminutivsuffixe reținem doar una dintre observații: într-o listă de nume de plante figurează și numele de pește *plătică* (fără distincții clare ce s-ar fi impus!). În sfârșit, studiul *Lateinisches ti und ki im Rumänischen, Italienischen und Sardischen* este... desființat, pur și simplu, în nu mai puțin de 23 de pagini, după o caracterizare generală sarcastică: „Această lucrare a D-lui P. este o monstruozitate căreia nu i se poate compara din punct de vedere al nenumăratelor și colosalelor greșeli decât doar gramatica D-lui Weigand” (Philippide 1910: 114). Nu ne poate preocupa, ca și până aici, fondul erorilor imputate (în cazul de față probleme de istorie a poporului și a limbii române, dintre care multe au constituit obiectul unor secțiuni din *Originea românilor*, de fonetică, de etimologie etc.), dar selectăm doar câteva caracterizări necruțătoare: „Dar ce știe Dl. P. din limba românească?... Pentru că a schimonosit *elementele latinești* ale lui Cihac și a introdus în ele câteva etimologii suspecte, își închipuiește D-sa că a elucidat originile limbii românești?” (116); „Dacă s-ar mărgini Dl. P. la dezermantarea de elemente latine populare prin compararea limbilor neolatine între ele, ar face și D-sa aceea ce nenumărați alții au făcut și fac, fără ca să fi profitat mult știința de acolo... D-sa însă reduce, oridecâteori are trebuință, numărul limbilor neolatine comparate la minimum, adică la *una*, și inventează din propria sa putere, absolut fără nicio bază, tot felul de elemente latinești populare” (120); „În legătură cu chipul defectuos în care caută Dl. P. etimologiile cuvintelor stă și neglijența cu care D-sa consideră înțelesurile acestora” (131–132); „O neglijență și mai mare este aceea că α) atribuie oamenilor păreri pe care nu le-au susținut și β) nu le atribuie tocmai păreri pe care le-au susținut, adică nu dă cezarului ce este al cezarului” (cu referiri la Schuchardt, Meyer-Lübke; 132–133). În sfârșit, nu sunt trecute cu vederea nici greșelile de germană: „Dl. P. scrie într-o limbă din cale afară de defectuoasă. Negreșit, nu i se poate cere unui român să scrie bine nemțește, dar greșelile de scris ale D-lui P. sânt de așa natură că nu ating finețele limbii, ci cele mai elementare legături dintre cuvinte”; printre exemple: în textul lui Pușcariu apare construcția „*die geschriebene Latein!* Cum s-ar zice pe franțuzește *le latin écrite* ori pe românește *limba latină cel scris!*”. Nicio consolare că asemenea greșeli, probabil tot ca efect ale unor contaminări de construcții, sunt semnalate și în scrieri în limba germană sau franceză, ale lui Meyer-Lübke (*Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*), respectiv ale lui F.G. Mohl (*Introduction à la chronologie du latin vulgaire*), pe care Philippide le comentează sarcastic: „Învățații n-au vreme să-și îngrijească forma, pentru că se tem c-or muri și n-or avea când să ne spună toată înțelepciunea ce au în minte. Ce bine ar fi prins omenirii ca măcar jumătate din această înțelepciune să fi rămas pentru veșnicie ascunsă în creierul învățaților!” (135).

Dacă acesta este registrul criticii adoptat în legătură cu scâpări de redactare ale unor reputați savanți cum sunt cei la care ne-am referit, nu este de mirare că, față de un învățăcel al lui Weigand, tonul poate fi acela al... urecheli. Este vorba de recenziile la lucrările lui Pericle Papahagi, *Sammlung aromunischer Sprichwörter und Rätsel*, și *Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen*. Comentariul celei de a doua lucrări, ce cuprinde nu mai puțin de 12 pagini, constituie prima exegeză românească dedicată studiului comparat al frazeologiei: perspectiva (istorică) de analiză, dimensiunile comparației, importanța componentei semantice și stilistice a cuvintelor din perspectiva „izolării”. Philippide îi reproșează, însă, lui Pericle Papahagi, ca și altor autori de studii publicate în

„Jahresbericht”, și numeroase greșeli rezultate din necunoașterea limbii române, întărindu-și criticile prin următoarea observație: „D-l P. este macedoromân. În loc să stea aici în țară să învețe românește, D-sa s-a dus la Lipsca, să-l învețe D-l Weigand. Mai bun profesor nici că putea să găsească! D-l Weigand, care ar avea mare trebuință să fie D-sa învățat de alții, a dat D-lui P. ce a putut, anume darul de a amesteca diferitele dialecte românești între ele și de a nu se jena când este vorba de a schimba înțelesurile și scheletele cuvintelor” (109).

2. O altă ipostază a raporturilor dintre Philippide și Weigand o reprezintă utilizarea, de către primul, în studiile sale de istorie a limbii române, a materialelor dialectale culese de cercetătorul de la Leipzig. În timp, percepția și evaluarea au alternat. Din texte reprezentând două variante (din 1893 și, respectiv, din 1914–1918) ale unui curs de *Istoria limbii române* al lui Alexandru Philippide, pregătit pentru tipar de Carmen-Gabriela Pamfil și Luminița Botoșineanu, cărora le mulțumim și aici pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție textele respective, putem consemna, de la început, atât informația biobibliografică neutră, cât și rezervele, respectiv criticile de mai târziu.

De exemplu, din capitolul I, *Numele etnic al românilor, teritoriul locuit de români, ramurile poporului român și ale limbii române*, reținem următoarea prezentare (din prima variantă a cursului):

[G. W.] „A fost institutor la Lipsca. Voind a se face profesor, trebuia să publice o lucrare asupra unei limbi romanice. Se duce în Macedonia și studiază dialectele române din aceste ținuturi. Cu această ocaziune publică *Die Sprache der Olympo-Walachen nebst einer Einleitung über Land und Leute*, Leipzig, 1888. În vizita aceasta se servește de o subvenție a statului german și român. Publică apoi *Die Aromunen, Ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen über das Volk der sogenannten Macedo-Romanen oder Zinzaren, Erster Band: Land und Leute și Zweiter Band: Volksliteratur der Aromunen*. Primește subvenția de la statul român de 12.000 lei pentru întreținerea unui „Seminarium”, în care se predă limba română, explicându-se toate textele române și publicându-se lucrări filologice. În urmă, statul german i-a oferit o catedră de profesor extraordinar și, acum, a căpătat o subvenție de la statul bulgar pentru înființarea unui seminarium de limbă bulgară”.

Textul se încheie cu această observație generală:

„Studiile pe care el le-a publicat nu-s totuna de prețioase, fiind numai relativ exacte”.

Din cuprinsul aceluiași capitol, reținem și sublinierea importanței *Atlasului lingvistic* al lui Weigand pentru cunoașterea repartiției teritoriale a dacoromânei:

„Pentru cercetările geografice asupra localităților servesc [sunt enumerate unele titluri], apoi Weigand, *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*” [dintr-o redacție intermediară, caietele Costăchescu, 1906–1909];

„Apoi, pentru dacoromâni, servicii mari face atlasul lui Weigand, precum și harta ce o dă el” [din varianta a doua].

Aprecieri găsim și în ceea ce privește activitatea publicației conduse de Weigand:

„Asupra dialectelor dacoromâne, studii bogate și cu date relativ exacte au fost făcute cunoscute în anuarele «Jahresberichte des Instituts für rumänischen Sprache», III-XIII, Lipsca, ale lui Weigand, care a călătorit prin toată Dacia în acest scop”;

„În «Jahresbericht des Instituts für rumänischen Sprache» acest bărbat și colaboratorii săi publică izvoare macedo-române: *Codex Dimonie* (după numele posesorului penultim), găsit cu ocazia unei călătorii; e foarte important; datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și conține 14 bucăți religioase, din viețile sfinților (o bucată de Minei). S-a publicat în «Jahresbericht», I, IV, V și VI. S-a copiat (în lumea macedoromână) în copii exacte cu caractere grecești, în transcriere cu caractere latine și o parte și în traducere nemțească” [în ambele variante ale cursului].

Paralel cu rezervele exprimate de la început, dar, mai ales, cu timpul, caracterizări de tipul „numai relativ exacte”, sau „date relativ exacte” se agravează acuzator, iar felul cum Weigand a... călătorit „prin toată Dacia” devine o modalitate pusă la îndoială (sau incriminată) de a aduna material dialectal. Iată considerații din partea a III-a a cursului citat (*Istoria sunetelor*), din cea de a doua variantă a cursului Philippide:

„Dar afirmația lui Weigand [în legătură cu -u] e foarte îndoioasă, căci aceste chestii fine nu pot fi studiate decât de către români, și nu din fuga calului”;

„Ce concluzie putem trage? Nici una; foarte probabil avem a face cu o înregistrare greșită a colectorului”;

„Nu putem înțelege din citatul de mai sus din Weigand cum se citește acest *r*. Înțelegem atâta că nu e nici limbal, nici uvular”;

„Notițe vagi și generale dă Weigand, *Olympo Wallachen*, p. 53 sqq.”.

Tonul devine însă de-a dreptul sarcastic și sfidător în faza analizei „specialistului român” de la Lipsca:

„În ce privește cele 15 volume de Anuare, ele sânt pline de studii făcute de alții, nu de Dl. Weigand. Ceea ce a scris în anuare însuși Dl. Weigand constituie o mică parte, iar această mică parte consistă mai ales din notițe asupra dialectelor românești. Nimeni nu contestă că aceste notițe au profitat științei, dar au profitat pentru că nu erau altele mai bune. Când cercetările asupra dialectelor românești se vor face de români – și, din fericire, asemenea cercetări au început să se facă –, studiile dialectologice ale D-lui Weigand din Anuare vor fi complect răsuflute. Nimeni nu contestă că Dl Weigand s-a ostenit cu adunarea materialului limbistic dialectal publicat în Anuare. Dar osteneala călătoriei e una, și știința e alta” (Philippide 1910: 68).

Și, în alt loc:

„Dl. Weigand, după cum a alergat prin țările locuite de românii din Dacia, tot așa a alergat prin țările locuite de macedoromâni și a prins din fuga calului câteva cunoștinți superficiale asupra limbii românești, decât și acele puține și greșite cunoștinți s-au amestecat în capul D-sale și au făcut o harababură din care nu știe cum să se descurce” (Philippide 1910: 66).

3. Trebuie să ne oprim, chiar dacă sumar, asupra faptului că, în special în ceea ce privește valoarea materialelor dialectale înregistrate de Weigand, Philippide exagerează. Este de ajuns să menționăm creditarea lor, chiar de acerbul critic, prin utilizarea rezultatelor anchetelor întreprinse de Weigand, uneori ca unică sursă pentru dialectele din sudul Dunării, nu doar în cursul de *Istoria limbii române* menționat anterior, în părțile a III-a (*Istoria sunetelor*) și a IV-a (*Istoria formelor*), ci și în volumul al II-lea din *Originea românilor*. Așadar, în această monumentală monografie, utilizând și date din studiile lui Weigand asupra dialectelor din sudul

Dunării, ca și rezultatele anchetelor acestuia de pe teritoriul dacoromânesc (publicate inițial ca studii în diferite volume din „Jahresbericht”, între anii 1896 și 1902, și, apoi, în *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes* – aspectele fonetice), Philippide a conturat evoluția istorică și structura dialectală a dacoromânei (cf. Arvinte 1992–1993: 42).

Publicăm, în *Anexă*, reproduceri după patru pagini, adnotate de A. Philippide, din cel de al treilea volum din „Jahresbericht”; însemnările acestuia au fost făcute cu cerneală neagră, pe un exemplar ce i-a aparținut, donat „Seminariului de Filologie Română” de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Identificarea scrierii aparține editoarelor textului intitulat *Istoria limbii române*.

Pe de altă parte, după cercetările dialectologice din proiectul național *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni*, s-a constatat că studiile de profil ale lui Weigand nu sunt deloc „răsuflăte”. Prezentăm cel puțin o dovadă, menționând, mai întâi, faptul că toate localitățile anchetate de Weigand (ca și cele anchetate pentru *Atlasul lingvistic român I* – seria Sever Pop –, și *Atlasul lingvistic român II* – seria Emil Petrovici) au fost preluate ca puncte de anchetă în rețeaua atlasului lingvistic românesc regional. Astfel, există posibilitatea comparării datelor înregistrate de Weigand cu cele notate în anchetele care s-au desfășurat începând cu deceniul al șaselea al secolului trecut, pe baza utilizării Chestionarului NALR și înregistrării de texte pe bandă magnetică.

Într-o monografie – teză de doctorat – a colegei Doina Hreapcă, cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” de la Filiala Iași a Academiei Române, intitulată *Enclave lingvistice muntenești în sudul Moldovei* (1999), au fost studiate, paralel, graiurile din zona Rucăr – Dragoslavele (jud. Argeș) și cele din localități din sud-vestul Moldovei (din județul Vrancea), aceasta din urmă de colonizare, începând cu secolul al XVIII-lea, din zona musceleană numită. Într-una din secțiunile lucrării au fost analizate, comparativ, fonetisme, forme gramaticale și lexic înregistrate în anchetele Weigand, în anchetele pentru ALR și în cele pentru ALLR. *Muntenia și Dobrogea*, respectiv NALR. *Moldova și Bucovina* pentru arealele menționate.

Sursele ulterioare (hărți din ALR, ALRR și NALR) atestă că fenomene lingvistice relevante pentru graiurile respective au fost cu exactitate notate de Weigand în studiile *Die Dialekte der Grossen Walachei* (Weigand 1902a) și, respectiv, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudscha* (Weigand 1902b).

Așadar, în ancheta sa din localități din sud-vestul Moldovei, Soveja (jud. Vrancea) și Coțofănești (jud. Bacău), Weigand a notat o serie de fapte lingvistice de tip muntelesc, divergente față de peisajul dialectal moldovenesc, ca, de exemplu, prezența africatelor *ê* și *ĝ*, pronunția *ghenuchi* (cu velară palatală sonoră și fără propagarea consoanei nazale *n*), pronunția dură a consoanelor *d* și *p* în prepozițiile *dă, pă, dân* și *pântru* (pentru *de, pe, din, pentru*), finala *-ea* (față de reducerea la *-é*, din graiurile moldovenești) în substantive de tipul *stea*, la adjectivul posesiv *mea*, în forme verbale de tipul *ducea* (față de *sté, mé, ducé*) etc. Aceste fonetisme au fost înregistrate și în anchetele pentru NALR. *Moldova și Bucovina* din aceleași localități cu statut de enclave lingvistice muntenești, după cum se poate constata pe baza hărților și a materialului necartografiat din *Atlasul* citat (Arvinte et alii 1987; Arvinte

et alii 1997, 2007, passim), în punctele de anchetă 657 (Borșani–Coțofănești) și 669 (Soveja), ca și în textele dialectale publicate pentru aceste localități (cf. Dumistrăcel et alii 1995: 69–80, respectiv 209–225).

Astfel de fapte lingvistice sunt caracteristice graiurilor muntenesti din zona Câmpulung Muscel și apar în ancheta Weigand pentru localitatea Rucăr (după Weigand 1902a), iar prezența lor, în zona respectivă, a fost confirmată de materialul înregistrat pe hărțile din vol. I–V din atlasul lingvistic regional al Munteniei (cf., de exemplu, Teaha et alii 1996 și Teaha et alii 2006, passim), pentru localitatea citată (punctul de anchetă 677), ca și pentru alte localități puncte de anchetă din zona învecinată.

Pe de altă parte, specificul muntenesc al graiurilor din punctele de anchetă Borșani–Coțofănești și Soveja este convingător prezentat în schițele monografice consacrate graiurilor din aceste localități publicate în secțiunea *Jurnal de anchetă* din volumul de sinteză asupra investigațiilor pentru NALR. *Moldova și Bucovina*, având ca temă procesul comunicării în cadrul investigațiilor dialectale, intitulată *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*. Astfel, pentru graiul din Soveja, au fost remarcate fonetismele *dă* (și /a/ *dăzlegal*), *pă*, *dân*, *pân*, *mânuchi*, formele pronomelui demonstrativ *ăla*, *ăl* (*dă* colo), *ăia*, iar, în ceea ce privește lexicul, *troacă* ‘leagăn’, *arete* ‘uliu’ etc. (Dumistrăcel et alii 1997: 311–312). Tot așa, pentru graiul din Borșani–Coțofănești, sunt semnalate aceleași fonetisme (*dă*, *pă*, *pân*; *mânuchi*), la care se adaugă pronunțarea „muiată” a consoanelor *s*, *z*, *ț* (în *secară*, *urzesc*, /să/ *grebleze*, *țes*; cf. și formele de pl. *cuți* (de la *cute*), *livezi*, *solzi*, ca și prezența, în poziție finală sau medială, a diftongului /ea/: *cosea*, *seacă*, *zeamă*); printre elementele lexicale: *zeamă dă varză* (față de mold. *moare*), *troacă* ‘covată’ etc. (Dumistrăcel et alii 1997: 331–333).

4. Fără îndoială, unele idiosincrazii ale lui Philippide față de Weigand pot fi explicate și prin faptul că savantului ieșean, mai rezervat social și reținut ca manifestări în viața publică, îi era greu să conceapă o activitate științifică, o școală filologică, drept una manifestându-se pe planul unei convivialități de excursie ori de... popicărie! Oarecum mirat, Philippide citează o mărturie a lui Weigand în legătură cu această atmosferă (până la urmă, germană!):

„Cred că și altă împrejurare [pe lângă avantajele financiare, la care ne vom referi în continuare], pe care nu vreau s-o trec nepomenită, a contribuit la înflorirea Institutului, anume raporturile prietenești dintre conducătorul și membrii Institutului de o parte, dintre membrii Institutului între dâșii, de altă parte. După ședința Seminarului, care avea totdeauna loc seara, ne adunam vara la mine acasă ori într-o grădină, iar iarna regulat la o popicărie. Punctul culminant al anului îl forma sărbătoarea de vară, care consista într-o excursie de o zi, în mare parte cu cheltuiala Seminarului. Așa, în 1901 am fost la Naumburg, Rudelsburg, în 1902 la Frohburg, în 1903 la...” (Philippide 1910: 68).

Iată și o altă mărturisire în același sens, citată de Philippide dintr-o scrisoare pe care i-o adresase Weigand:

„Prea onorate Domnule Coleg, Aseară, pe când stam după ședința seminarială la un pahar de bere împreună cu elevii mei, am aflat dintr-un izvor sigur, spre marea mea surprindere, că D-voastră ați ajutat pe Popovici să-și publice articolul din Opinia...” (Philippide 1910: 158).

5. Mai importantă este nemulțumirea din cauza faptului că Weigand s-a bucurat, pe nedrept după Philippide, de o recunoaștere oficială extrem de binevoitoare și de profitabilă, financiar, din partea statului român, pe care Philippide ar fi dorit-o și pentru publicarea lucrărilor elevilor săi din țară, ceea ce nu se obținea⁶.

În studiul polemic de care ne-am ocupat, Philippide citează explicația pe care o dă însuși Weigand în legătură cu numărul mare al elevilor săi:

„Mulți din colegii mei s-au mirat de numărul cel mare al membrilor Seminarului și de numărul cel mare al disertațiilor într-o specialitate care se găsește în afara căilor bătute. Sânt sigur că principalul punct de atracție stă în împrejurarea că disertațiile se publică gratis și, pe deasupra, studenții germani mai primeau și gratificații de o sută de mărci” (suprimate de la un moment dat; Philippide 1910: 68).

De fapt, în disputa cu Weigand, nu numai Philippide și-a arătat nemulțumirea în legătură cu stipendiul anual oferit de statul român Seminarului de la Leipzig (cf. Philippide 1910: 4, 138). Savantul ieșean contesta, însă, eficiența științifică a investiției cu referire la persoana și instituția în favoarea cărora s-a făcut alegerea. Trecându-i în revistă pe profesorii germani care făceau cursuri de limba română, Philippide considera că îndreptății la misiunea de a conduce un institut de profil ar fi fost alții (de exemplu, prof. H. Suchier, de la Halle a. Salle, „care de zeci de ani ține cursuri asupra limbii și literaturii române, singurele cursuri științifice de această natură care s-au ținut în Germania”); 138). Dar, să ne întrebăm: ar fi putut avea aceeași importanță, chiar pentru opera de sinteză a lui Philippide, activitatea didactică, chiar excepțională, a unui profesor de acest tip?

Retrospectiv, vom putea constata că statul român a avut „mână bună” prin alegerea lui Weigand pentru ceea ce acum se numește o investiție profitabilă. Philippide a dat, destul de grăbit, un răspuns general negativ la propria-i întrebare retorică „Ce scop a avut Statul român cu înființarea Seminarului din Lipsca? Să provoace niscai lucrări de valoare pe terenul filologiei române?” (138). Chiar dacă am lăsa de o parte faptul că, sub auspiciile Seminarului, au fost realizate și asemenea lucrări, unele recunoscute ca atare chiar de Philippide (vezi mai sus), ale unor adevărați specialiști, de altă naționalitate decât cea română (printre numele cunoscute în lingvistică: Arthur Byhan, Kr. Sandfeld Jensen, St. Romansky), ca să nu mai vorbim de cei de naționalitate română; în pofida stângăciilor și greșelilor din perioada debutului, în școala de la Leipzig s-au format Sextil Pușcariu, corifeul viitoareii școli lingvistice clujene, ca și Iosif Popovici, Theodor Capidan, Constantin Lacea, Ion Borgia, I. Scurtu ș.a.

Dar, ceea ce este și mai important, investiția în discuție avea să producă un efect nescontat. Pe baza hărților sale fonetice și a datelor de cultură materială culese în anchete, Weigand a realizat o hartă *etnică* a teritoriului lingvistic dacromănesc, publicată în *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*. Aceasta a servit, după primul război mondial, la Tratatul de la Trianon, pentru trasarea frontierelor de nord-vest și de vest ale României, care coincid, în mare, cu limitele

⁶ Iată un comentariu în acest sens: „În vreme ce la Lipsca candidații la doctorat, pe lângă că li se publică gratis tezele, mai primesc și gratificații de 125 de lei, aici, în Iași, un candidat a pus stăruinți pe lângă stăruinți la Ministerul Instrucțiunii, ca să i se acorde un ajutor pentru publicarea tezei, și nu i s-a acordat nimic” (Philippide 1910: 68).

din această zonă ale hărții etnice a lui Weigand (cf. Arvinte 1992–1993: 41). Astfel, investiția românească în discuție, pentru cercetări lingvistice fundamentale, de la sfârșitul secolului al XIX-lea, avea să dea imprezibile roade în plan politic, istoric, social și cultural pentru România.

6. În sfârșit, vrem să ne referim și la o altă zonă de... confruntare: aceea a limbajului folosit de cei doi protagoniști (!), teren pe care superioritatea îi aparține, evident, lui Philippide.

Printre altele, acesta îi reproșa lui Weigand faptul că, atât în publicații, cât și în scrisori particulare, folosește termeni injurioși la adresa adversarilor și chiar a unor persoane la care se referă în treacăt. Astfel, o contribuție etimologică a lui G. Pascu a fost etichetată de Weigand drept o *stupiditate* („Blödsinn”), autorul nemeritând „să fie luat în serios”; Iosif Popovici este calificat prin termenii *mizerabil* („der Mensch ist viel zu erbärmlich”), respectiv *mizerabil calomniator* („ein elenden Verleumders”), iar despre un primar care, în timpul unei anchete, contrariat de unele preocupări ale anchetatorului, a „îndrăznit” să-i ceară din nou actele de acreditare din partea autorităților de la București, scrie că „a avut *nerușinarea* (Unverschämtheit) să mă cheme încă o dată la primărie” (cu trimitere la însemnări publicate într-un volum din „Jahresbericht”; cf. Philippide 1910: 5, 157, 158). Philippide respinge, pe ton categoric, folosirea, în dispute științifice, a unor asemenea termeni (Dl Weigand „ar trebui să se ferească ca de foc de a mai da oamenilor epitețe ca – mi-i rușine că trebuie să le pomenesc – *stupid*, ori *nerușinat*, ori *mizerabil*”; 160). Discursul profesorului ieșean se vădește, adesea, superior, prin ironie: în descrieri și în argumentare, stilul său este colorat prin recurgera la expresii populare. Astfel, la un moment dat, subliniind o eroare de interpretare a lui Weigand din domeniul gramaticii, consideră că o bună documentare l-ar fi scutit de încurcătură: „n-ar mai fi confundat scripca cu iepurele” (33); față de comportamente socotite abuzive ale aceluiași, referința este de factură folclorică: se poartă „ca în satul lui Cremene” (157). În alt caz, precauția unui coleg german este pusă pe seama temerii că acesta nu ar fi vrut să pară „mai slab în bătăliile” decât opinentul ieșean (159). În sfârșit, formulele expresive pot apărea într-o adevărată orchestrație: „Dacă cel puțin [Weigand] n-ar fi înjurat oamenii, l-aș fi lăsat poate în plata lui D-zeu, pentru că doar știu că împrejurările sânt mai puternice decât mine și că cerc marea cu degetul când voiesc să deschid ochii conaționalilor mei și compatrioților D-sale. Dl Weigand însă înjură oamenii și aceasta m-a făcut să-mi ies din sărite” – își cere scuze, cumva, Philippide (160).

În fond, cei doi polemisti au afinități temperamentale; în exprimarea amândurora putem constata distanțarea față de un registru public formal al discursului, de presupus în discuțiile asupra unor probleme de specialitate și chiar în caracterizarea unor confrăți; dată fiind însă animozitatea care a intervenit, dacă Weigand recurge (mai des) la incitare, prin violențe de limbaj, Philippide are de partea sa ludicul familiar.

7. Retrospectiv, pentru o echilibrată evaluare a lucrurilor și în ceea ce privește disputa la care ne-am referit, trebuie să ținem seama de o adevărată profesie de credință pe care o aflăm în textul monografiei *Viața și opera lui Alexandru Philippide*, la care ne-am referit la început, a lui G. Ivănescu, cel pe care posteritatea îl așază alături de Philippide, drept corifeu al Școlii lingvistice ieșene: „Activitatea lingviștilor români nu

trebuie să urmeze la infinit căi divergente. Dezvoltarea culturală a unui popor poate prezenta două aspecte deosebite. În unele epoci, toate eforturile învățaților sânt concentrice, iar creația unui învățat se sprijină pe a altuia, pe care o completează și o duce mai departe, ajungându-se astfel, după o muncă de câteva decenii, la o sinteză originală, în care fiecare învățat își are contribuția sa. În alte epoci, învățații sânt în luptă unii cu alții sau se ignoră reciproc, și ceea ce afirmă unul este tăgăduit sau ignorat de ceilalți, așa că se ajunge [...] la poziții diverse, care par susținătorilor lor ireconciliabile. Este evident că, dacă unele din aceste teorii nu sânt complet eronate, ele trebuie depășite prin încercarea de a se ajunge la o viziune sintetică, în care să intre tot ce este viabil în doctrinele diverse sau contradictorii, înlăturându-se erorile” (apud Pamfil 2008: 7–8).

Este o viziune perfect îndreptățită și cu folos aplicabilă și în cazul evaluării moștenirii lingvistice lăsate de cei doi înaintași, Alexandru Philippide și Gustav Weigand.

Bibliografie

- Arvinte 1992–1993: Vasile Arvinte, *Contribuția lui Gustav Weigand la dezvoltarea dialectologiei românești*, „Anuar de lingvistică și istorie literară” (Iași), XXXIII, A. Lingvistică, p. 29–42.
- Arvinte et alii 1987: *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*, vol. I, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, București, Editura Academiei.
- Arvinte et alii 1997, 2007: *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina*, de aceiași autori, vol. II, Iași, Editura Academiei Române (1997); vol. III, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț și Luminița Botoșineanu, Doina Hreapcă, Florin Teodor Olariu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” (2007).
- Dumistrăcel et alii 1995: *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni. Moldova și Bucovina. Texte dialectale*, vol. I, partea a 2-a, culese de Stelian Dumistrăcel și publicate de Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, Iași, Editura Academiei Române.
- Dumistrăcel et alii 1997: Stelian Dumistrăcel, în colaborare cu Doina Hreapcă și Ion-Horia Bîrleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Iași, Editura Academiei Române.
- Pamfil 2008: Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide*, București–Chișinău, Editura „Litera Internațional”.
- Philippide 1910: *Un specialist român la Lipsca*, Iași, Tipografia „Dacia” P & D. Iliescu.
- Teaha et alii 1996: *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. I, de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, București, Editura Academiei Române.
- Teaha et alii 2006: *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. V, de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, București, Editura Academiei Române.
- Weigand 1902a: Gustav Weigand, *Die Dialekte der Grossen Walachei*, în „Achter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache /Rumänisches Seminar/ zu Leipzig”, p. 234–324.
- Weigand 1902b: Gustav Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobrudscha*, în „Neunter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache /Rumänisches Seminar/ zu Leipzig”, p. 138–236.

Philippide – Gustav Weigand: hypostases

After 150 years since Alexandru Philippide (1859–1933) – the founder of the linguistic school at Iași – was born and after 100 years since the first linguistic atlas of the Romanian language (*Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*) was published by Gustav Weigand (Leipzig, 1909) the disputes between the two linguists are now making the object of this paper which is based on Philippide's polemic work „Un specialist român la Lipsca” (A Romanian Specialist at Leipzig; Iași, 1910).

We are presenting the Romanian philologist's critical views on the results of Weigand's dialectal research on Romanian dialects south of the Danube and on Daco-Romanian dialects. Philippide claims that some results of the recordings and their subsequent interpretation were biased by Weigand's insufficient knowledge of the Romanian language and of the history of the Romanian language. This polemic also brings up the issue of Weigand's Ph. D candidates' papers which are criticized for about the same faults. These were published in 15 volumes of a magazine run by Weigand – „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”.

Finally we present some points of view regarding the activity of the institute mentioned in the title of the magazine and which was financed by the Romanian State. The head of the institute is criticized for the superior tone of the interventions and especially for the un-academic vocabulary Weigand used in his polemic writings regarding the works of some Romanian linguists.

To conclude, we must point out that we should choose, from the linguistic inheritance left by the two scholars, only the positive aspects to create such a synthesis that would be useful to the history of Romanian linguistics.

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
România*

ANEXĂ

Explicații la reproduceri

Comentarii și însemnări marginale ale lui Alexandru Philippide pe pagini din „Dritter Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, herausgegeben von dem Leiter des Instituts, Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1896 (volum din colecția Philippide, donat „Seminarului de Filologie Română” de la Universitatea din Iași, aflat în posesia Bibliotecii Facultății de Litere de la această Universitate).

Extrasele din paginile respective sunt precedate de reproducerea unui fragment din manuscrisul lui Philippide *Istoria sunetelor*, p. 3. Pentru comparație, să se observe, de exemplu, scrierea literelor *t* (în corpul cuvântului), *p*, *l*, *z* și *ă*.

[1] Textul Philippide;

[2] Comentariu la studiul lui Kurt Schladebach, *Der Stil der aromunischen Volkslieder*: „! veșturi nu aparține aici” (p. 134);

[3] La același studiu: „aceasta e litotă?” (p. 137);

[4] La studiul lui G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, corectură de gramatică: „Care *sie?* das serbische!” (p. 199);

[5] Pe marginea unor versuri din *Colindă a lu Adam*, din secțiunea de *Texte* de la același studiu: „lipsuri!”; „? Eva lu Iuda? Dincontra!”; „cine a vorbit? dzeu! ta? mea!” (p. 256).

[1]

durch Nasalisierung, in XI Jahresbericht (1904);
 G. Weigand, Füllsal: o als Produkt von ä
 + u oder u + ä, betontes au < o, in
 XII Jahresbericht (1906). — Eusebius Popovici,
 Die schwachbetonten lateinischen Vokale im Ru-
 mänischen, Luccawa 1906. — Alois ~~Popovici~~
 Procopovici, Depre nasalizare și rotacizom, in
 Analele Ac. Rom. ser. II tom XXX (1907-1908).

[2]

Ar. 87, 5. el' aklo l'i fetš pri dintso: „ich machte, daß sie auf die Zähne fielen“ bedeutet: ich habe sie erschlagen.

Ar. 84, 7. mi dğade škreta pi dint: das Luder warf mich zu Boden. Ähnl. Mac. p. 41, 44.

! *veščura*
nu *aj ar*
line *aiac*
/ Ar. 109, 6. veščuŕi, tsi muŕikaš din hoqoq steht für „be-trügen“.

Ar. 102, 4. s fakq kordq di flurie: um reiche Beute zu holen.

Ar. 102, 9. lokul lu moqa: er fiel im Kampf.

O. B. 14, 3. tea sq n' l'au peril' isi sq n' fug: um mich

[3]

Noch seltener ist die Litotes, die „Übertreibung“ nach unten hin; sie enthält nur stereotype Wendungen:

Ar. 64, 9. kq va s no arukq tuts tu spurq. *aceasta e litota?*

P. 1, 8. sq n' l'au unu okl'u de somnu.

Mac. p. 34. I, 12. unu minutu: kurze Zeit.

Ar. 74. noj him qarbe gol'ine. *aceasta e litota?*

[4]

2. Die Serben. Wie im Nordwesten des Banats das deutsche Element überwiegt, so im Südwesten das serbische, längs der Donau besonders in der Gegend um Pancsova, wo sie seit 1688 unter Georg Brankowitsch angesiedelt wurden, verstärkt durch spätere Zuzüge besonders unter dem Patriarchen Arsenius III. im Jahre 1690. Der Rückgang des Serbentums ist ganz unverkennbar und zwar hauptsächlich infolge des bei ihnen verbreiteten Zweikindersystems. In Orten, wo Rumänen

care sic? das serbische !!

[5]

— 256 —

la ur̥k̥ę m-au șopt̥sit:
muñk̥ę, Evo, mięro buñę,
ka s̥o troięšť mult pro lumię!
ięu dzin pom m̥or am muñkat,

30. ș-apoi ș-tsuię ts-am dat.
pontru un m̥or, še am muñkat,
am romas goi dzęsbrogkats.“
iaro Iuda ũel viklan,
așa dzușę lu Adam.

35. „tu aiș k̥o veį s̥opa,
dzęak̋o mię-m veį da,
še va fi pro voia m̥ęa,
kuts fi s-or našťę dzin tșinę;

40. dzęak̋o dzin raj mis sk̋opat
dar aiș s̋o fių łosat.“
Iuda kam viklan fiind
adus̋o o k̋or̋m̋iido.

Adam m̋una pro ia pus̋o
45. kașu ku p̋ęno o skris̋o.
un ruų Iordanului
o tsupat pro fatsa n̋sypului.

Eva lu Iuda așa uį dzușa:
„atunșa voi k̋o vets sk̋opa,
50. k̋und asta s-ar afla.“
șu iel așa proroșa:

„nimię un lumię nu va fi
k̋or̋m̋iida o g̋osu.“
șu dzun grai așa o groit

55. k̋otro Adam ęl am̋zit:
„Adame, fașęęa ta
Adame, zidięęa ta
dzę še ai k̋ozut un p̋okat?“
șu iel așa o kovuntat:

60. „iar Eva m-au unșelat

Lipsuri!

*Eva lu Iuda?
Și cantă!*

*cine a vorbit
dici!
ta? meca!*